

STRADONICE U NIŽBORU, okr. Beroun, Středočeský kraj

Pravěké hradiště – oppidum doby laténské

150–50 př. Kr.

Význam: Největší, nejbohatší a nejdříve známé laténské oppidum v Čechách.

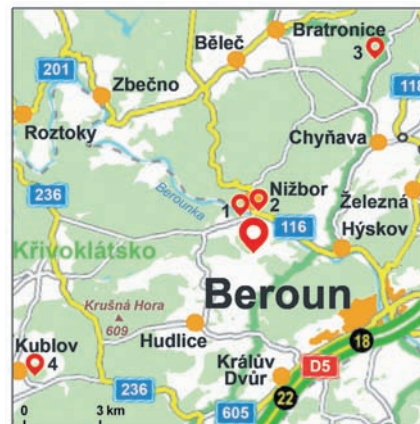
Historie: *Oppidum ve Stradonicích u Nižboru patří k nejznámějším archeologickým lokalitám Čech. Již v první polovině 19. století bylo zaznamenáno prostřednictvím náhodných nálezů keramiky, mincí a bronzových předmětů a jeho první popis pochází z r. 1845. Značná pozornost se ke Stradonicím obrátila po polovině 19. století, kdy byla plocha *hradiště rozkopávána kvůli kostem z pravěkých kulturních vrstev skupovaným cukrovary k výrobě tzv. kostního uhlí (údajně se zde vytěžilo kolem 300 tun převážně zvířecích kostí). Starožitnosti, pravidelně objevované mezi kostmi, nakupovali mnozí sběratelé a obchodníci, mj. i Dr. Berger ze Sv. Jana pod Skalou. Tzv. Bergerova sbír-

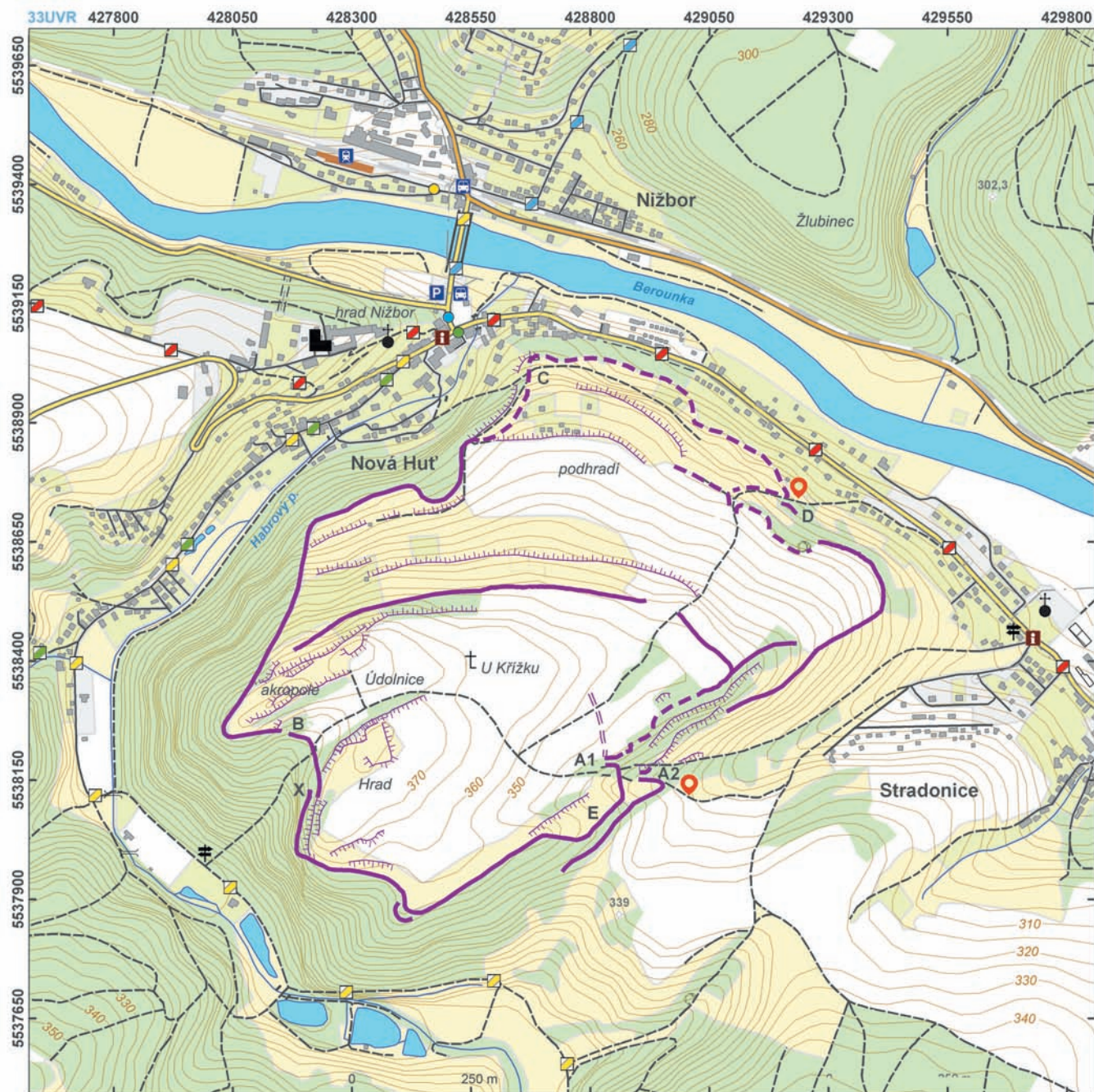
ka se následně stala základem nejznámější monografie o Stradonicích od J. L. *Píče z r. 1903, která dosáhla mezinárodního věhlasu.

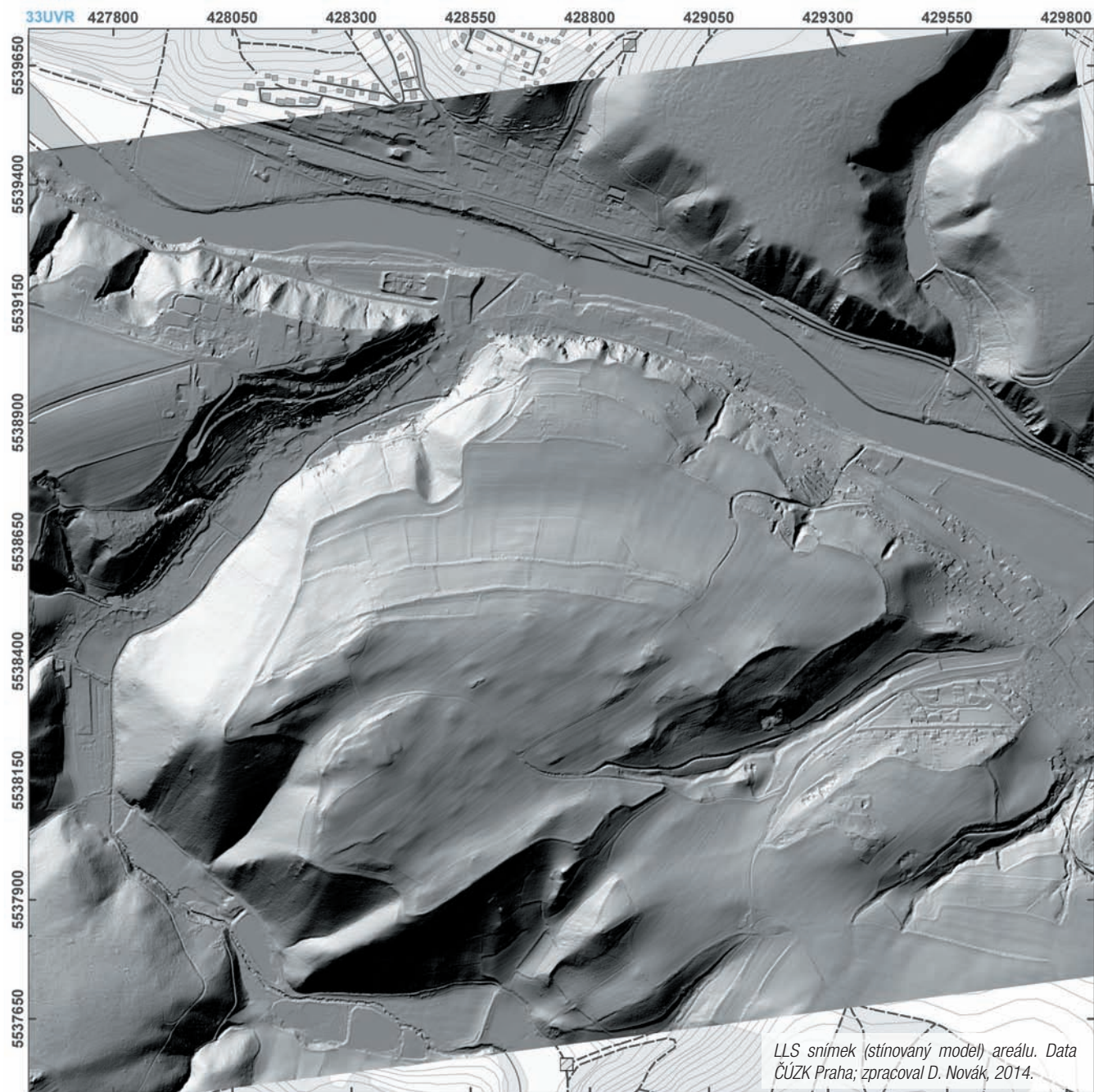
Přelom v dobovatelských aktivitách lidí z okolních vesnic nastal v r. 1877, kdy byl v prostoru pod severní *akropolí objeven *depot zlatých statérů (keltských mincí – tzv. duhovky). Událost rozpoutala doslova zlatou horečku, která měla za následek masivní drancování lokality skupinami místních obyvatel, hledačů pokladů najímaných obchodníky se starožitnostmi nebo sběrateli samotnými. Denně zde údajně kopalo až 300 lidí. Lokalita tak byla již v minulosti systematicky vyrabována; její intenzivní narušování hledači pokladů trvá dodnes. V současné době nezbyvá než konstatovat, že areál hradiště (přínejmenším jeho svrchní vrstvy) je prakticky bez nálezů. Ty jsou rozptý-

↑ Oppidum od jihu. Foto Z. Kačerová, 2014.

□ Plán lokality podle Drda – Rybová 1997 a podkladů R. Křivánka; upravila A. Danielisová.

leny ve sbírkách velkých evropských muzeí, jako např. ve Vídni, Berlíně nebo Drážďanech, ale i v řadě sbírek soukromých; velkou část kolekce (zmiňovanou Bergerovu sbírku) vlastní Národní muzeum v Praze.

První *archeologický výzkum zde (a v rámci českých oppid vůbec) provedl J. L. Pič v r. 1894 a druhý v r. 1902. Jeho výzkumné aktivity se soustředily především na vrcholové partie U Křížku, pod akropolí a na opevnění v místě hlavního vstupu (**A1**, **A2**). Pič však Stradonice přisoudil germánskému kmeni Markomanů a ztotožnil je se sídlem jejich krále Marobuda; tento omyl byl vyvrácen až ve 20. letech 20. století.

V r. 1929 provedl na svazích k Berounce v místech východního cípu *předhradí („podhradí“) výzkum A. Stocký, který zde objevil doklady typické oppidální dvorcové zástavby. V r. 1981 proběhl poslední archeologický výzkum Stradonic, vyvolaný stavbou plynovodu, který prořezal jak centrální plochu, tak předhradí. Zachyceno bylo přes 300 objektů a archeologických situací. Podařilo se odhalit dvorcový systém uspořádání

části vnitřní plochy, který zahrnoval studny nebo *cisterny, různé typy obydlí, hospodářské stavby aj. Na několika dvorcích na akropoli oppida i na předhradí byla také zachycena specializovaná výroba.

V okolí oppida se nacházejí hojné přírodní zdroje (Stradonice představují v tomto ohledu nejbohatší české oppidum). Ložiska železných rud jsou zahrnuta přímo v hradebním obvodu, v blízkosti oppida se nalézají ložiska polymetalických, zejména měděných rud a okolní potoky byly dříve zlato-nosné.

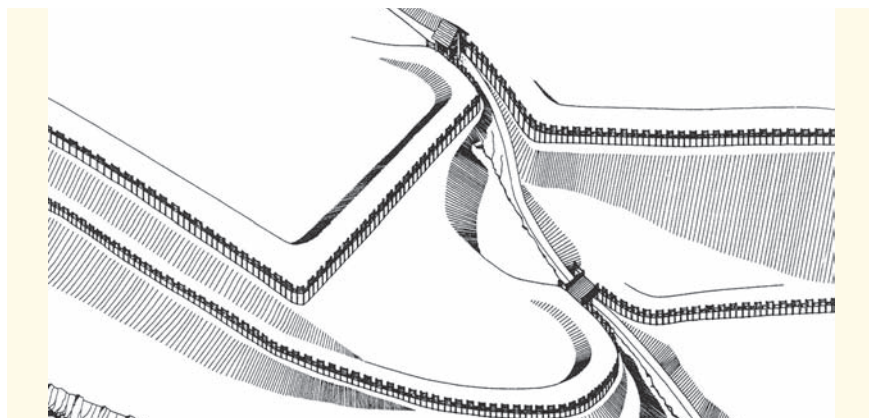
Popis: Oppidum je situováno na vyvýšenině oddělené od jiných kopců údolními vodními toků, takže s okolním terénem jej spojuje pouze šíje na jihovýchodní straně. Na západě obtéká hradiště Habrový potok, který se vlévá do Berounky; na severu jej vymezuje terénní hrana, která dosahuje výšky 40 m nad řekou; z východu pak přiléhá jen mělké údolí. Přirozené členění terénu dělí oppidum na dvě části – centrální část s akropolí a předhradí („podhradí“). Délka hradeb kolem centrální části dosahuje 2,8 km, cel-

ková délka fortifikace i s předhradím 4,3 km. Valy obepínají plochu o velikosti 90,3 ha.

Fortifikační linie původně dřevohlinitých hradeb (viz *opevnění dřevohlinité) s *čelní kamennou plentou opisuje výraznější terénní hrany po okrajích vrchu a na západní a jihovýchodní straně přechází přes úžlabiny, ve kterých byly založeny dvě ze čtyř bran (**A1–2**, **B**). Další dvě brány se nacházely na severu (**C**) a severovýchodě (**D**) oppida. Přístupová cesta procházející vnějším opevněním branou **D** pokračovala dále buď ve směru dnešní cesty, nebo o něco jižněji, přímo vzhůru (viz LLS snímek). Jižně od brány **B** na západě hradiště je tvar terénu takový (**X**), že by jej bylo možno interpretovat jako další bránu; tato domněnka však ještě nebyla ověřena.

Na přístupové šíji je fortifikace zdvojená a v délce 150 m ji lemují předsunutý hrotitý příkop. Zdvojený je i hlavní vstup: bránu **A1** doplňuje menší předsunutá brána **A2**, která byla přičleněna v mladší fázi, aby zahrnula vodní pramen. Nejlépe dochovaná, a v terénu tedy nejzřetelnější, je šíjová fortifikace na jihovýchodní straně hradiště, zvaná „vysoká mez“ (**E**).

Centrální část oppida (vnitřní hradiště) zahrnuje tři protáhlé vyvýšeniny orientované paralelně od jihozápadu k severovýchodu. Nejvyšší bod areálu (381 m n. m.) je situován na nejsevernější z nich, tzv. akropoli, z níž terén rovnoměrně klesá severovýchodním směrem k předhradí. Dále k jihu je situován rozsáhlejší hřbet zvaný Hrad (374 m n. m.). Obě vyvýšeniny odděluje mělké sedlo (Údolnice). Třetí vyvýšeninou je hřbet za „vysokou mezí“ na jižním okraji hradiště.

- ← Schéma opevnění hlavní brány A v mladší fázi stavebního vývoje. Podle Drda – Rybová 1997.
- Σ Letecký snímek oppida od východu s akropolí po pravé straně. Foto P. Pokorný, 2013.
- ↓ Luxusní keramika ze stradonického oppida. Podle Valentová 2013.

Celé vnitřní hradiště o ploše 43,6 ha obklopují po obvodu hradby, na severu a na západě je vymezeno i ostrými terénními hranami. Jeho poloha ovšem neposkytovala výhled na 600m vzdálenou řeku, a zřejmě i z tohoto důvodu bylo postupně doplněno o předhradí (44,5 ha), které spadá na severní straně přímo do údolí Berounky. Vzdálenost 100–250 m od vodního toku potom umožňovala jeho přímou kontrolu.

Osídlení se od první fáze koncentrovalo zejména podél plánovitě založených komunikací. Hlavní komunikace probíhá od bran **A1–2** směrem k akropoli a oddělují se z ní odbočky do sedla k bráně **B** a na předhradí. V jihovýchodní části potvrdil výzkum z r. 1981 existenci ohrazených dvorců, pokrývajících akropoli i předhradí. Vlastní tržiště zástavby mělo ležet kolem menšího návrší U Křížku (dnes zde stojí kříž), přibližně uprostřed centrální části oppida, na níž prováděl výzkumy J. L. Píč. Severozápadně od polohy U Křížku cesta klesá směrem k bráně **B**, přičemž v těchto místech se měly nacházet nejprestižnější a stavebně nejvýhodnější parce-

ly. Přítomnost zahluobených objektů lze dodnes pozorovat na *leteckých snímcích a výsledcích *geofyzikálního měření. **[ad]**

Literatura: Píč 1903; Rybová – Drda 1994; Drda – Rybová 1997, 1998; Waldhauser 2001; Hlava 2012; Venclová – Valentová 2012.

Navigační bod: N 49°59'48.16", E 14°00'46.18" (před bránou D); N 49°59'27.89", E 14°00'34.94" (před bránou A2).

Přístup: Z parkoviště v Nižboru po žluté turistické značce k rozcestníku „Hradiště – odbočka k opidu“ a lesní cestou do kopce na oppidum. Lze jít také po červené turistické značce vedoucí po silnici směrem do Stradonic a z ní odbočit doprava na lokalitu.

Rizika: Okraje plochy jsou zarostlé vysokou vegetací, na svazích je terén neprostupný.

Okolí: [1] Nižbor (BE), archeologická expozice na zámku: N 49°59'59.03", E 13°59'59.04" (0,8 km).

[2] Nižbor (BE), hradiště Žlubinec: N 50°00'04.51", E 14°00'49.86" (1,2 km).

[3] Malé Kyšice (KD), pravěké hradiště: N 50°03'32.68", E 14°03'56.82" (8,6 km).

[4] Kublov (BE), hradiště Velíz: N 49°56'47.39", E 13°53'15.86" (9,8 km).

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Čísecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.